

М. : Гнозис, 2007. – 407 с. *Потапенко С.І.* Орієнтаційний простір сучасного англомовного медіа-дискурсу (досвід лінгвокогнітивного аналізу) : автореф. дисертації на здобуття наукового ступеня доктора філологічних наук : спец. 10.02.04 «Германські мови» / С.І. Потапенко. – К., 2008. – 33 с. *Сушненко І.А.* Лінгвокогнітивное исследование регионального имиджа : дисс. ... канд. филол. наук : спец. 10.02.19 "Теория языка" / Сушненко Ирина Александровна. – Омск, 2011. – 272 с. *Фролова Е.В.* Коммуникативные стратегии формирования имиджа регионального лидера в электронных СМИ : автореф. дисс. на соискание уч. степени канд. филол. наук : спец. 10.02.01. "Русский язык" / Е.В. Фролова. – Омск, 2007 – 21 с. *Wilber K.* Introduction to Integral Theory and Practice: IOS Basis and the AQAL Map / K. Wilber // AQAL Journal of Integral Theory and Practice. – Spring 2006. – Vol.1, No.1. – P. 1–38.

Джерела ілюстративного матеріалу

Central Intelligence Agency : Official Site. – Режим доступу : <https://www.cia.gov>. *Message from the Director: Former Officer Convicted in Leak Case.* October 23, 2012 [Електронний ресурс] // С.І.А. Official Site. – Режим доступу : <https://www.cia.gov/news-information/press-releases-statements/2012-press-releases-statements/statement--former-officer-convicted.html>. *Soldier's Defense Questions Lone Gunman Claim* // The New York Times. – November 11, 2012. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.nytimes.com/2012/11/12/us/us-officials-say-petraeus-affair-known-in-summer.html?ref=us>. *Statement to Employees by Director of the Central Intelligence Agency David H. Petraeus on 9/11.* September 11, 2012 [Електронний ресурс] // С.І.А. Official Site. – Режим доступу : <https://www.cia.gov/news-information/press-releases-statements/2012-press-releases-statements/message-from-the-director-9-11.html>. *Statement to Employees from Acting Director Michel Morell.* November 9, 2012a [Електронний ресурс] // С.І.А. Official Site. – Режим доступу : <https://www.cia.gov/news-information/press-releases-statements/2012-press-releases-statements/message-from-acting-director-morell.html>. *Statement to Employees from General David H. Petraeus (US Army Retired).* November 9, 2012b [Електронний ресурс] // С.І.А. Official Site. – Режим доступу : <https://www.cia.gov/news-information/press-releases-statements/2012-press-releases-statements/statement-to-employees-from-petraeus.html>

УДК 81'33'22

МАКАРУК Л. Л.

(Східноєвропейський національний університет імені Лесі Українки)

ПОЛІФОНІЧНІСТЬ НОМІНАЦІЇ СЕМІОТИЧНО УСКЛАДНЕНИХ ТЕКСТІВ

Статтю присвячено дослідженню семіотично ускладнених текстів. Значну увагу зосереджено на проблемах уніфікації та стандартизації термінології на позначення текстів, які складаються із засобів кількох семіотичних систем. Проаналізовано підходи вчених до питання номінації семіотично ускладнених текстів. Схарактеризовано відмінності в тенденціях дослідження сучасних вітчизняних і зарубіжних шкіл стосовно цих текстів.

Ключові слова: семіотично ускладнений текст, креолізація, паралінгвальні засоби.

Макарук Л. Л. Полифоничность номинации семиотически усложненных текстов. Работа посвящена исследованию семиотически усложненных текстов. Значительное внимание обращено проблемам унификации и стандартизации терминологии на обозначение текстов, которые состоят из средств нескольких семиотических систем. Анализируются подходы ученых к вопросам номинации семиотически усложненных текстов. Характеризируются отличия в современных тенденциях исследования отечественных и зарубежных школ относительно этих текстов.

Ключевые слова: семиотически усложненный текст, креолизация, паралингвистические средства.

Makaruk L. L. Multiple Options for the Designation of Multimodal Texts. This paper deals with the investigation of multimodal texts. Extensive attention has been focused on the terminology that is associated with multimodal texts. Some terms which are connected with multimodality have been investigated, and some highly promising approaches with respect to this area of research have been identified. The most common approaches to the designation of multimodal texts have been described, and some of the differences between these approaches have been pointed out.

Key words: multimodal texts, creolization, paralinguistic means.

Комунікативна спрямованість сучасного соціуму мимоволі модифікує усталені тенденції текстотворення, які тривалий час уважали єдино можливими. Кардинальні зміни відбулися фактично у всіх сферах функціонування суспільства, що засвідчує про його динамічний характер. Поступово трансформувалися системи цінностей та уподобань сучасних індивідів. Інформаційна революція відкрила цілком інноваційні можливості репрезентації інформації, розширивши арсенал засобів і способів спілкування. Переорієнтація традиційних лінгвістичних парадигм відбулася передовсім завдяки технічному прогресу, який, власне, дав змогу науковцям зосередити увагу на проблемах, які тривалий час не входили до спектру їхніх розвідок. Сьогодні все частіше в сучасних мовознавчих школах з'являються роботи, присвячені поліаспектному вивченню не лише мовних, а й позамовних засобів, котрі, як свідчать дослідження, лінгвістично значущі.

За уявленням сучасного індивіда, текст – це вже не просто послідовність слів, словосполучень і речень, які мають логічну будову та змістове наповнення. З погляду

сучасного продуцента чи реципієнта, текст – це сукупність вербальних і паралінгвальних компонентів, які утворюють єдине смислове та структурне ціле, спрямоване на комплексний прагматичний вплив на адресата. Складною і відкритою на сьогодні є проблема номінації семіотично ускладнених текстів, яка потребує розв'язання та належного наукового висвітлення, що й зумовлює **актуальність** обраної проблематики.

Мета розвідки – проаналізувати лінгвістичну літературу, присвячену питанням номінації полікодових текстів. У межах дослідження передбачено розв'язання таких **завдань**: окреслити спектр термінів, які функціонують у сучасній лінгвістиці на позначення семіотично ускладнених текстів; провести чітку диференціацію між цими одиницями; обґрунтувати доцільність використання того терміна, який найповніше відбиває своєрідність таких текстів.

Предмет дослідження – сучасні англомовні тексти, створені поєднанням засобів, які належать до кількох семіотичних систем.

Об'єкт дослідження – вербальні й невербальні компоненти комунікації, які корелюють між собою і виконують низку функцій.

Одна з ключових проблем сучасної лінгвістики загалом і лінгвістики тексту зокрема – є поглиблення та розширення поняття *текст*. Як уже було зазначено вище, для сучасного лінгвіста вагомі не лише вербальні компоненти, а й невербальні (паралінгвальні), які утворюють композиційну структуру тексту та по-різному корелюють між собою. З огляду на це, поняття *текст* потребує значних уточнень і додаткових обґрунтувань. По-перше, тривалий час дослідники трактували текст як сукупність вербальних елементів. По-друге, усе решту, лінгвісти вважали позатекстовими одиницями, а тому майже не звертали на них увагу. Сьогодні, на нашу думку, текст потрібно трактувати під дещо іншим кутом зору, беручи до уваги й паралінгвальні елементи.

На думку О. Є. Анісімової, до поля паралінгвістичних засобів слід зарахувати «графічну сегментацію тексту і його розміщення на папері, довжину рядка, пробіли, шрифт, колір, курсив, розбивку (сторінки), стягнення, лінійні підкреслення та окреслення, типографічні знаки, графічні символи, цифри, допоміжні знаки (§, №, %), засоби іконічної мови (малюнок, фотографію, карикатуру, таблицю, схему), незвичне написання слів і розміщення знаків пунктуації, формат паперу, ширину полів, а також інші засоби, набір яких не є чітко фіксованим і може варіюватися залежно від типу конкретного тексту» [Анісімова, 2003, с. 7].

Запропонований вище перелік найповніше відображає спектр позамовних засобів і, все частіше стає предметом аналізу лінгвістичних розвідок. Помилковим було б твердження, що раніше дослідники нівелювали їх цілком. У більшості робіт, датованих минулим століттям, їх аналізували досить побіжно, поверхнево окреслюючи особливості й акцентуючи увагу на їх позамовному характері. У низці розвідок учені лише перераховували паралінгвальні засоби, не забуваючи в такий спосіб про їх існування, однак майже взагалі не зосереджували увагу на кореляції вербальних і паралінгвальних компонентів. Як результат, можна виокремити лише кілька вагомих фундаментальних розвідок, присвячених полівекторному дослідженню полікодових текстів з урахуванням їх особливостей (А. О. Бернацька [Бернацкая 2000], Л. В. Головіна [Головина 1986], О. В. Пойманової [Пойманова 1997], О. О. Реформатський [Реформатский 1933] й кілька інших. Варто підтримати думку Р. Якобсона про те, що, досліджуючи комунікацію, слід чітко розрізняти гомогенні та синкретичні повідомлення, які ґрунтуються на комбінації чи поєднанні різних знакових систем [Якобсон 1985, с. 327].

Одна з першочергових актуальних проблем сучасного мовознавства, яка потребує розв'язання – це уніфікація терміна/термінів на позначення семіотично ускладнених текстів. У вітчизняній лінгвістиці їх здебільшого номінують креолізованими (Ю. В. Кнорозов [Кнорозов 1963], Ю. О. Сорокін та Є. Ф. Тарасов [Сорокин 1990]); полікодовими (Л. С. Большакова [Большакова 2008], Л. М. Большинова [Большинова 1990]); вочевидь погоджуючись із багатьма представниками російських шкіл.

Крім означених вище, такі тексти називають авербальними (Б. А. Плотніков

[Плотников 1984]; аудіовізуальними (О. В. Кулагіна [Кулагіна 2003]); багатоканальними (М. О. Іщук [Ищук 2008]); вербальними й іконічними комплексами (І. М. Артамонова [Артамонова 2007]); відеовербальними (О. В. Пойманова [Пойманова 1997]); візуально залежними (Л. Т. Кияк-Редькович [Кияк-Редькович 2009]); гібридними/ізовербальними (А. О. Бернацька [Бернацкая 2000]); ізовербами (О. В. Михеев [Михеев 1987], Г. М. Волоскович [Волоскович 2011]), іконотекстами (Г. М. Волоскович [Волоскович 2000]); іконічними (З. О. Гетьман [Гетьман 2006]); інтерсеміотичними (М. В. Воробйова [Воробйова 2012], М. О. Іщук [Ищук 2008], Т. С. Семенюк [Семенюк 2012]); лінгвовізуальними комплексами (Л. М. Большіянова [Большіянова 1990]); монокодовими (Л. С. Большакова [Большакова 2008]); негомогенними (М. О. Іщук [Ищук 2008]); мультимодальними (G. Kress та T. Van Leeuwen [Kress 2001]); паралінгвістично активними (Семенюк Т. П. [Семенюк 2012]); полікодовими (Л. С. Большакова [Большакова 2008], Л. М. Большіянова [Большіянова 1990]); полісеміотичними; текстами змішаного типу (Т. О. Ленкова [Ленкова 2010]); семіотично ускладненими (Т. П. Семенюк [Семенюк 2012], О. В. Протченко [Протченко 2006]).

Порушуючи питання походження номінації семіотично ускладнених текстів, більшість дослідників зазначає, що в лінгвістичний обіг термін на позначення полікодових текстів ввели російські мовознавці Ю. А. Сорокін і Є. Ф. Тарасов [Сорокін 1990]. Однак цей факт потребує певних уточнень. Принагідно зазначимо: уперше термін «креолізований текст» вжив у роботі Ю. В. Кнорозов [Кнорозов 1963]. Згодом В. В. Іванов теж послуговувався ним. Цей термін дослідник трактував як взаємодію оптичних систем (образотворчого мистецтва, мови жестів, мнемотехнічних засобів) і звукової мови [Іванов 1961, с. 10]. Варто віддати належне Ю. О. Сорокіну та Є. Ф. Тарасову [Сорокін 1990], завдяки яким цей термін набув такого поширення та популярності й фактично здобув лінгвістичний статус. Зазначимо також, що і Ю. В. Кнорозов [Кнорозов 1963] не був одним із перших учених, котрі, власне, зосереджували увагу на текстах, які містять вербальні й невербальні складники.

Проаналізовано, а подекуди й побіжно обгрунтовано взаємозалежність тексту та зображення, у роботах L. Vardin [Vardin 1975], А. О. Бернацької [Бернацкая 2000], Л. В. Головіної [Головіна 1986], Б. А. Полотнікова [Плотников 1984], О. В. Пойманової [Пойманова 1997] та ін. У цих розвідках не було докладно й вичерпно висвітлено особливості такого способу текстотворення, однак перші спроби було здійснено. Зазначимо, що названі вище терміни можуть не вичерпувати всього термінологічного спектра одиниць, які використовують сучасні мовознавці. Однак вони дають можливість сформулювати більш-менш повну палітру термінів на позначення семіотично ускладнених текстів.

Зосередимо також увагу й на останній номінативній одиниці, з-поміж перерахованих вище, яка, на нашу думку, потребує певних уточнень. Загальновідомо, що мова – це знакова система. Семіотика – наука про знаки, їх структуру, функції та взаємозв'язки. Оскільки текст, який є предметом нашого аналізу, містить не лише вербальні, а й невербальні компоненти, його номінують семіотично ускладненим. Передовсім це пов'язано з неоднорідністю компонентів, які формують його структуру. Суперечливе також питання, що текст, утворений за допомогою засобів, які є складниками різних знакових систем ускладнений. Є, навпаки, протилежні свідчення на користь того, що паралінгвальні компоненти значно спрощують представлення інформації і полегшують її сприйняття.

Ідеться саме про ті тексти, які містять, окрім вербального компонента й ілюстративні (зображення, схеми, діаграми та ін.) з підписом-поясненням чи без нього. На користь цього свідчить принаймні той факт, що «люди пам'ятають лише 10 % із того, що вони чувають, 20 % того, що вони читають, але понад 80 % того, що вони бачать і роблять» [The Power of Visual Communication]. Тому питання про те, чи кількокодовий текст є семіотично ускладнений суперечливе. Він може бути і складним для розуміння, і, навпаки, графічні компоненти, які входять до його структури, спрощують його композицію, увиразнюють авторські задуми. Підтвердженням чи спростуванням цього факту може слугувати лише аналіз окремого тексту.

Спектр термінів на позначення полікодових текстів слід диференціювати відповідно до

каналів зв'язку між адресатом та адресантом. Передовсім ідеться про радіо, телебачення, друковані та електронні періодичні й інформаційні матеріали, Інтернет, який, відкриває все більше можливостей для задоволення комунікативних потреб багатьох співрозмовників. Із-поміж окреслених вище каналів, добір засобів різножанрового інформаційного обміну радіожурналістів обмежується фонаційними засобами та зводиться до кількох параметрів, які впливають на зміст висловлювання загалом. Ідеться про артикуляцію, тембр голосу, темп мовлення, дикцію. Окреслені характеристики – єдині засоби, крім музичного чи іншого звукового супроводу, якими можна послуговуватися на радіомовленні.

Вочевидь, арсенал засобів, який доступний писемному мовленню, значно ширший. Так, у паперових періодичних виданнях, окрім текстової інформації, представлені вербальними засобами, використовують і низку інших допоміжних паралінгвальних компонентів (зображення, діаграми, схеми тощо), маніпулюючи шрифтом (його розміром), кольором. Мовлячи про писемний друкований текст на папері, слід зважати й на локацію компонентів та низку інших супровідних характеристик, як-от: послідовність їх розміщення і так звану включеність іконічних і вербальних компонентів один в одного (інтегрованість). Більше того, важливими є також й інші, так би мовити, супровідні характеристики: абзаци, відступи, інтервали, які здавалось би не мають нічого спільного з мовою.

Останнім часом Інтернет дуже розширив спектр засобів. Значно багатший арсенал одиниць, на відміну від двох попередніх, пропонує сучасним продуцентам Інтернет. Окрім означених вище одиниць, сучасне програмне забезпечення уможливорює створення особливих спецефектів (зміна зображення, рухливість об'єктів тощо). Не є винятком і сучасне телебачення. Більше того, і Інтернет, і телебачення мають можливість послуговуватися полікодовими засобами й успішно підтримувати їхнє функціонування в теле- та Інтернет-просторі.

Радіопередавачі та паперові періодичні видання поступаються Інтернет-медіа й телебаченню, тому різногалузеві фахівці, які працюють у радіомовних компаніях та в редакціях, що відповідають за публікації паперових видань, скеровують свої спільні зусилля, прагнучи задовольнити найвибагливішого слухача чи читача, використовуючи якомога ширший спектр засобів. Терміни, які використовують на позначення семіотично ускладнених текстів у сучасному мовознавстві, у роботах окремих дослідників певною мірою обґрунтовані. Вище ми зазначали, що палітра термінів, якими послуговуються представники вітчизняних і російських шкіл на позначення семіотично ускладнених текстів, потребує певної диференціації відповідно до каналів передачі інформації. Найчастіше в сучасному мовознавстві використовують три терміни: «креолізований», «полікодовий» та «мультимодальний».

На нашу думку, використання терміна «креолізований» на позначення такого різновиду текстів не цілком логічне, тому що передовсім креолізацію [Креолізованный текст] трактують як процес утворення нових етнічних груп через змішування представників різних національностей, так званих контактуючих етносів. Відомо, що креолами (пох. від фр. *créole*; ісп. *criollo* і порт. *crioulo*; латин. *creare* – створювати, вирощувати) називали дітей, які народилися в змішаних шлюбах іспанських і португальських поселенців та місцевих латиноамериканських жителів. Згодом креолами номінували всіх нащадків європейських переселенців на територіях колоній у Північній та Південній Америці. Закономірно, що співіснування кількох етносів на одній території неминуче призводить до змішування національних мов, а це, у свою чергу, вносить зміни не лише до їх словникового складу, а й впливає на синтаксис та граматику. Креольськими вважають і нові мови, які утворилися внаслідок поєднання кількох мов.

Зазначимо: представлене вище походження терміна «креолізований» свідчить цілком не на його користь. Вочевидь, його недоцільно вважати ключовим і послуговуватися ним. У сучасних текстах ми не спостерігаємо цілковите змішування кількох мов, однак мова – це динамічна система, а тому певних змін, які відбуваються, неможливо уникнути. Аналіз різних типів дискурсу засвідчує, що сьогодні все частіше відбувається «змішування» мовних

і позамовних засобів (одиниць, які є складовими частинами немовних семіотичних систем). Більше того, на значення тексту впливає і низка інших, здавалось би, позамовних чинників, які відіграють важливу роль і слугують невід'ємними засобами текстотворення.

Сьогодні можна стверджувати, що саме зображально-літерне текстотворення, поза сумнівом, – раціональний та оптимальний спосіб установалення контакту між адресатом й адресантом. Так, ідеться вже не про змішування мовних одиниць чи іншомовні запозичення, а про утворення нового способу текстотворення, який вважають цілком прийнятним і який полягає в поєднанні знаків різних систем, які успішно поєднують з фонемами, морфемами чи реченнями, завдяки чому утворюється кількакодовий текст.

Інший термін, який досить часто використовують для позначення такого різновиду тексту, – «полікодовий» [Большаянова 1990]. Поряд із креолізованим він найуживаніший, і, на нашу думку, один із найбільш релевантних, які відображають специфіку предмета дослідження. Крім того, це універсальна одиниця, яку можна використовувати й у випадку означення усного тексту, що використовують на радіомовленні та на письмі (рукописному чи друкованому), коли йдеться про інформаційний блок, утворений завдяки поєднанню вербальних і невербальних одиниць. Трактуючи його, можна зазначити, що полікодовий передбачає поєднання щонайменше двох відмінних кодів. Відомо, що код у мовознавстві розуміють як систему знаків.

Г. В. Ейгер і В. Л. Юхт, працюючи над питанням типології текстів, запропонували опозицію моно- та полікодових текстів. На їхню думку, до полікодових текстів, у широкому сенсі, беручи до уваги семіотику, слід зарахувати випадки поєднання природного мовного коду з кодом будь-якої іншої семіотичної системи (зображення, музичний супровід та ін.) [Ейгер, Юхт 1974, с.107]. Щодо монокодових текстів, то вони містять засоби лише однієї семіотичної системи. Цікавим є підхід Л. С. Большакової, яка у своїй роботі, аналізуючи різновиди нелінійного тексту, диференціює три типи: монокодовий, креолізований, полікодовий.

На думку дослідниці, монокодовий текст – це гомогенне нелінійне чи лінійне утворення, яке містить коди лише однієї знакової системи мови (йдеться про писемну форму мови) [Большаянова, с. 49]. Орієнтовно в один і той самий період А. О. Бернацька, мовлячи про кореляцію вербальних і невербальних компонентів, запропонувала називати такі тексти ізовербальними комплексами [Бернацкая 1987], у той час як О. В. Міхеєв [Михеев 1984] номінував їх ізовербамі. Ця одиниця функціонує ще у кількох інших роботах, датованих минулим століттям, однак сьогодні нею не послуговуються.

Крім того, досить часто в сучасних розвідках функціонують такі номінативні одиниці як аудіовізуальні [Кулагина 2003] та відеовербальні тексти [Пойманова 2006]. Такі назви-композиції свідчать про те, що використання цих термінів є доцільним лише у тому випадку, коли ідеться про тексти, які потрапляють до нас різними каналами, окрім тих, які функціонують у паперових періодичних виданнях. Зрозуміло, що й не усі теле- та Інтернет тексти є відеовербальними чи аудіовізуальними, оскільки, є й такі, які не мають відео- чи музичного супроводу. Усі вони, поза сумнівом, є багатограними, і їхню специфіку та тематичну спрямованість визначає конкретна ситуація.

О. В. Кулагіна, номінуючи полісеміотичні тексти аудіовізуальними, зазначає, що це – «знакові ансамблі, які поєднують зображальні, звукові та візуальні ряди, і які використовують для передачі різної інформації» [Кулагина 2003]. Аудіовізуальними можуть бути тексти, на які натрапляємо в теле- та в Інтернет-просторі, оскільки саме вони успішно поєднують звукові характеристики мовлення та візуальні складники. Однак ця одиниця не відбиває у повній мірі специфіку радіо текстів. Щодо іншого терміна «відеовербальний», то його недоцільно використовувати, номінуючи полікодові тексти на радіо чи у паперових періодичних виданнях. Ним можна послуговуватися лише у тих випадках, коли виникає необхідність номінації тих текстів, невід'ємним складником яких є відеосупровід.

Щодо низки інших термінів, то їх здебільшого використовують тоді, коли йдеться про газетні тексти, зокрема в паперових виданнях, оскільки в електронному форматі їх може

супроводжувати, наприклад, голосове повідомлення чи музичний супровід, і жоден із перерахованих вище не підлягає виключенню. Так, А. Б. Плотніков [Плотніков 1984] пропонує називати їх авербальними, не виокремлюючи теле-, радіо- чи газетні тексти. Ми не відкидаємо можливість співіснування у мовознавстві опозиції вербальні/авербальні тексти, однак, цей термін сьогодні не функціонує у аналізованих нами роботах, тому питання про те, чи варто ним послуговуватися, розширюючи у такий спосіб термінологічний апарат лінгвістики тексту, залишається відкритим.

У низці робіт, учені використовують термін «іконічний» [Гетьман 2006], або інші одиниці, які є споріднені з ним. Серед них функціонують такі: вербальний та іконічний комплекси [Артамонова 2007], іконотекст [Волоскович 2011]. На нашу думку, і цей термін є не зовсім вдалим, якщо взяти до уваги пояснення, запропоновані у тлумачному словнику [Longman Dictionary of English Language and Culture 2005]. Вочевидь, що не усі зображення є іконічними, оскільки не завжди позначуване повністю збігається з позначальним. Іконічним воно може бути у тому випадку, коли текст супроводжує фотоілюстрація, яка цілком відображає реальні об'єкти чи предмети. Іконічність не характерна для коміксів, карикатур чи зображень, які схематично чи умовно репрезентують певні явища, події чи вигадані ситуації.

Серед інших одиниць, які функціонують у сучасному мовознавстві М. О. Іщук пропонує такі: багатоканальні та негомогенні [Іщук 2008]. Щодо багатоканальних, то ідеться передовсім про різні канали, якими потрапляють до нас такі тексти. Термін «негомогенні» утворено на противагу гомогенним. Гомогенні тексти містять так би мовити однорідні елементи, засоби однієї системи; негомогенними ж називають ті, які складаються щонайменше з одиниць двох різних систем. Л. Т. Кияк-Редькович у своїй роботі послуговується терміном «візуально залежні тексти» [Кияк-Редькович 2009], у той час як Л. М. Большіянова використовує «лінгвовізуальний комплекс» [Большіянова 1990]. Мовлячи про такі номінативні одиниці, ми цілком поділяємо думку М. Б. Ворошилової [Ворошилова 2007] яка вважає, що використання терміну «візуальний» стосовно ілюстративних компонентів тексту є досить сумнівним, оскільки словесний ряд є теж візуальним, як і шрифт, колір та стиль написання. Тому важливо проводити чітку диференціацію між вербальними та невербальними компонентами креоліованих текстів.

Окрім окреслених вище термінів у низці робіт натрапляємо на такі номінативні одиниці цього різновиду текстів: гібридні [Бернацька 2000], інтерсеміотичні [Воробйова 2012], монокодові [Большакова 2008], полікодові [Большакова 2008] та полісеміотичні [Ленкова 2010]; паралінгвістично активні [Семенюк 2012] й тексти змішаного типу [Ленкова 2010]. Серед них, терміном «гібридний» послуговуються не часто, однак він свідчить про те, що текст не є звичним, і містить додаткові елементи, які роблять його специфічним на фоні інших. Зрідка уживаною є й номінативна одиниця паралінгвістично активні тексти. Зрозуміло, що їх основу складають невербальні компоненти, які виконують важливу роль під час передачі інформації.

Терміни «монокодові тексти», «полікодові тексти» та «полісеміотичні тексти» засвідчують, що ідеться про залучення засобів, які, належать до кількох семіотичних систем в межах одного тексту. Найуживанішою одиницею, як ми вже зазначали, є полікодовий текст. Принагідно зауважимо, що ним послуговуються у переважній більшості розвідок. На нашу думку, цей термін можна вважати універсальним у сучасній лінгвістиці, він найповніше відображає сутність текстів, складниками яких є і вербальні, і невербальні засоби. Крім того, його можна використовувати на позначення усіх текстів, незалежно від каналу спілкування. Новаторським є підхід М. В. Воробйової [Воробйова 2012], яка вважає, що такі тексти можна номінувати інтерсеміотичними. Ми підтримуємо цю точку зору. За словами Т. О. Ленкової, полікодові тексти є текстами змішаного типу. Однак цей термін, як і низка окреслених вище, не є ключовою одиницею, яку слід було б брати за основу, хоча специфіку досліджуваних текстів він відображає.

Зазначимо, що в інших зарубіжних школах семіотично ускладнені тексти номінують

«мультимодальними». На нашу думку, на позначення кількокодових текстів, незалежно від каналу, які дають змогу їх передавати, доцільно було б уніфікувати одну чи кілька одиниць, які б стали універсальними та позначали б саме такі тексти. Один із термінів, який можна вважати універсальним, – це «мультимодальність» [Kress, Leeuwen 2001]. Більше того, якщо йдеться про мультимодальний дискурс, то це є загальне поняття, що охоплює і усне спілкування, яке супроводжують жестами, мімікою, і писемні комунікативні акти, до яких залучені і вербальні, і невербальні складники.

Висновки дослідження та перспективи подальших наукових розвідок у визначеному напрямі. Питання про те, чи доцільно проводити диференціацію та використовувати кілька термінів на позначення текстів, які передають різними каналами залишається відкритим. На нашу думку, функціонування кількох термінів, які відображають специфіку кількокодових текстів, у певній мірі ускладнює термінологічний апарат лінгвістики тексту. Полівекторність підходів учених до питання номінації таких текстів, на відміну від поліаспектності їх дослідження, призводить до існування деяких неоднозначностей та, у певній мірі, провокує накопичення одиниць, які позначають одне поняття, а це, у свою чергу, створює певне нагромадження термінологічного апарату, позбавляючи його, у такий спосіб, точності та лаконічності. Зазначимо, що у сучасній лінгвістиці єдиний термін, який позначає і усне, і писемне спілкування, складниками якого є вербальні та невербальні компоненти є «мультимодальний».

Зауважимо також, що вектори аналізу вітчизняних і російських розвідок, на відміну від низки інших зарубіжних осередків, цілком відмінні, однак всі вони, поза сумнівом, заслуговують на увагу. Перспективними видаються подальші дослідження, спрямовані на вивчення взаємозв'язку вербальних та невербальних компонентів у рамках конкретного тексту. Не менш цікавими й вагомими будуть розвідки зосереджені на виявленні специфіки невербальних засобів, встановлення їх лінгвістичної значущості. Серед пріоритетних напрямів слід також виокремити дослідження предметом аналізу яких будуть процеси сприйняття та обробки полікодових текстів, створення граматики візуальних повідомлень та з'ясування особливості мультимодального дискурсу з урахування системно-функціонального підходу.

Література

- Анисимова Е. Е. Лингвистика текста и межкультурная коммуникация (на материале креолизованных текстов) : учеб. пособие [для студ. фак. иностр. яз. вузов] / Е. Е. Анисимова. – М. : Изд. центр “Академия”, 2003. – 128 с. Артамонова І. М. Вербальний та іконічний комплекси як текстостворювальні чинники періодичного видання / І. М. Артамонова // Поліграфія і видавнича справа : [наук.-техн. зб.]. – 2007. – Вип. 1 (45). – С. 77–84. Бернацкая А. А. К проблеме “креолизации” текста: история и современное состояние. / А. А. Бернацкая // Речевое обращение : специализированный вестник. – Красноярск, 2000. – С. 104–110. Большакова Л. С. О содержании понятия “поликодовый текст” / Л. С. Большакова // Вестн. Сам. гос. ун-та. – 2008. – № 4 (63). – С. 19–24. Большакова Л. М. Вербальное сопровождение фотоизображения в контексте основного корпуса текста / Л. М. Большакова // Вопросы английской контекстологии. – 1990. – Вып. 3. – С. 73–78. Волоскович А. М. Иконотекст как разновидность полимодальной гибридизации / А. М. Волоскович // Вестник МГЛУ. – 2011. – Вып. 5 (611) : Языкознание. – С. 25–36. Воробйова М. В. Інтерсеміотичність та інтермедіальність: проблема диференціації [Електронний ресурс] / М. В. Воробйова // RETRO, Ukraine, Crimea, Parthenit. – 2012. – Режим доступу : http://retro.crimea.edu/publications/1_2012_vorobyova.doc. Ворошилова М. Б. Креолизованный текст: аспекты изучения // М. Б. Ворошилова. // Политическая лингвистика / Урал. гос. пед. ун-т. – Екатеринбург : [б. и.], 2007. – Вып. 1(21). – С. 75–80. Гетьман З. О. Тексти з іконічним компонентом як результат креолізації комунікації / З. О. Гетьман // Вісн. КНУ ім. Т. Шевченка. Сер. “Іноземна філологія”. – 2006. – № 40. – С. 6–7. Головина Л. В. Влияние изображения на смысловое восприятие креолизованного текста (экспериментальные исследования) / Л. В. Головина // Речевое воздействие: психологические и психолингвистические проблемы. – М. : [б. и.]. – 1986. – С. 82–100. Иванов В. В. Язык в сопоставлении с другими средствами передачи и хранения информации / В. В. Иванов // Доклады на конференции по обработке информации, машинному переводу и автоматическому чтению текста. – М. : Изд-во АН СССР. – 1961. – Вып. 7. – № 3. – 44 с. Ищук М. А. Гетерогенный текст: функции его составляющих / М. А. Ищук // Вестник ТвГУ. – 2008. – Вып. 13 – С. 176–182. Кияк-Редькович Л. Т. Полісеміотичність логотипів міст та брендів як тип візуально залежних текстів малої форми (на матеріалі сучасної англійської мови) // Лінгвістика XXI століття: нові дослідження і перспективи. – 2009. – № 3. – С. 129–137. Кнорозов Ю. В. Письменность индейцев майя / Ю. В. Кнорозов // М. : Изд-во АН СССР. – 1963. – 663 с. Креолизованный текст. – [Electronic resource]. – Access mode : http://ru.wikipedia.org/wiki/Креолизованный_текст. Кулагина Е. В. Эволюция визуального текста / Е. В. Кулагина // Вестн. Казан. ун-та искусств и культуры. – 2003. – № 93. – С. 64–66. Ленкова Т. А. Интерпретирующий язык креолизованных текстов: семиотический аспект (на материале современной прессы Германии) / Т. А. Ленкова // Вестн. Челябин. гос. ун-та. Сер. “Филология. Искусствоведение”. – 2010. – № 11 (192). – С. 74–77. Михеев А. В. О некоторых типах взаимодействия изображения и текста / А. В. Михеев // Типы коммуникации и содержательный аспект языка : сб. науч. тр. – М. : Ин-т языкознания, 1987. – С. 191–199. Пойманова О. В. Семантическое пространство видеовербального текста : дис. ... канд. филол. наук : 10.02.19 / О. В. Пойманова ; Моск. ордена дружбы

народов гос. лингв. ун-т. – М., 1997. – 237 с. *Плотников Б. А.* Основы семасиологии : учеб. пособие [для филол. фак. вузов] / Б. А. Плотникова ; [под ред. А. Е. Супруна]. – Минск : Высш. шк., 1984. – С. 49–57. *Протченко А. В.* Типологические и функционально-стилистические характеристики англоязычного путеводителя : автореф. дис. канд. филол. наук : 10.02.04 / А. В. Протченко ; Самар. гос. пед. ун-т. – Самара, 2006. – 20 с. *Реформатский А. А.* Техническая редакция книги. Теория и методика работы / Под ред. Д. Л. Вейса. – М.: Гос. изд-во легкой промышленности. – 1933. – 414 с. *Семенюк Т. П.* Інтерсеміотичні особливості письмової комунікації / Т. П. Семенюк // Науковий вісник ВНУ ім. Лесі Українки. Сер. “Філологічні науки”. – 2012. – № 24 (249). – С. 129–134. *Сорокин Ю. А.* Креолизованные тексты и их коммуникативная функция / Ю. А. Сорокин, Е. Ф. Тарасов // Оптимизация речевого воздействия. – М. : [б. и.], 1990. – С. 180–181. *Якобсон Р. О.* Язык в отношении к другим системам коммуникации / Р. О. Якобсон // Избранные работы. – М. : [б. и.], 1985. – С. 306 – 330. *Bardin L.* Le texte et l’image / L. Bardin // Communication et langages. – 1975. – № 26. – P. 98–112. *Kress G.* Multimodal Discourse / G. Kress, T. Van Leeuwen. – Bloomsbury Academic. – 2001. – 152 p. The Power of Visual Communication. – [Electronic resource]. – Access mode : <http://www.hp.com/large/ipg/assets/bus-solutions/power-of-visual-communication.pdf>. *Longman Dictionary of English Language and Culture.* – Pearson Education Limited. – 2005. – 1620 p.

УДК: 811.133.1’42:7

МОРОШКІНА Г.Ф.

(Запорізький національний університет)

ВЕРБАЛЬНА РЕПРЕЗЕНТАЦІЯ СЕНСОРНОЇ КОНЦЕПТОСФЕРИ У МИСТЕЦТВОЗНАВЧОМУ ДИСКУРСІ

У поданій статті увага концентрується на дослідженні вербальних засобів актуалізації сенсорної концептосфери мистецтвознавчого дискурсу живопису. Специфіка зображуваного мистецтва, яка потребує включення усіх чуттєвих потенцій людини (зорової, аудитивної, смакової, ольфактивної, тактильної), знаходить своє широке віддзеркалення у вербалізованому дискурсі і транслює денотативний світ, кольорове забарвлення, простір, форми, лінії, світлотіні.

Ключові слова: мистецтвознавчий дискурс, сенсорна концептосфера, перцептивне знання, грамика живопису.

Морошкина Г.Ф. Вербальная репрезентация сенсорной концептосферы в искусствоведческом дискурсе. В данной статье внимание концентрируется на исследовании вербальных средств актуализации сенсорной концептосферы искусствоведческого дискурса живописи. Специфика изобразительного искусства, характеризующаяся включением всех чувственных потенций человека (зрительной, слуховой, вкусовой, ольфактивной, тактильной), находит свое широкое отображение в вербализованном дискурсе и передает денотативную картину мира, цветовую палитру, пространство, формы, линии, светотень.

Ключевые слова: искусствоведческий дискурс, сенсорная концептосфера, перцептивное знание, грамика живописи.

Moroshkina G. F. Verbal representation of sensory concept-sphere in art-critical discourse The article deals with the analysis of the verbal means of foregrounding the sensory concept-sphere in art-critical discourse of painting. The distinguishing features of visual art characterized by direct appeal to all sensory potentials of a person (visual, auditory, gustatory, olfactory, tactile) find their wide-ranging reflection in the verbalized discourse and convey the denotative world-image, colour gamut, space, forms, lines, chiaroscuro.

Key-words: art-critical discourse, sensory concept-sphere, perceptual knowledge, the grammar of painting.

Антропоцентрична парадигма, яка впевнено укоренилась в лінгвістиці останніх десятиріч, переорієнтувала фокус інтересів дослідників з об’єктів пізнання на суб’єктів,